

115 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВАСИЛЯ АВРАМЕНКА

Батько українського танцю

Його ім'я мало відоме в сучасній Україні. Але саме завдяки Василеві Авраменку кілька поколінь українців у дуже особливий спосіб зберегли свою національну ідентичність.

■ 22-го березня виповнилося 115 років від дня народження Василя Авраменка.

Якщо Олександр Кошиць відкрив Україну світові завдяки хоровому співу, то Василь Авраменко здійснив це за допомогою народного танцю. Талант Василя Авраменка формувався в двох українських середовищах—петлюрівському війську, де він став переконаним самостійником, та театрі Миколи Садовського, в якому він відчув вагу сцени.

«Стиль Авраменка»

Невдале закінчення Визвольних змагань привели всю труп Садовського до табору військовополонених у місті Каліш (Польща). Саме звідси розпочнеться творчий шлях Авраменка. Всупереч зневірі, яка панувала серед військових, 26-річний Василь Авраменко формує танцювальну школу, через яку пройшло близько 1200 (!) осіб. Польська влада, налякана новою організацією військових, репертуар яких складався з постановок танців на історичну тематику—«За вільну Україну», «Запорізький козак», «Гонта»,—забороняє діяльність хореографа в Каліші.

Після звільнення Авраменко реалізовує себе в Західній Україні. Лише за три місяці він, організувавши ансамбль, влаштував 72 концерти й заснував 15 танцювальних шкіл у Галичині. А на Волині за 10 місяців праці балетмейстер створює 5 шкіл та дає 65 концертів.

Уже в цей час було закладено підвалини «стилю Авраменка», котрий повсякчас з'являвся в шароварах, вишиванці та свитці. Кожен свій концерт, як і навчальні заняття, він розпочинав із лекції, що неабияк захоплювало учнів і глядачів. Його слова: «Український танок не пустоці, він основний вияв нашої культури, це—національна зброя!»,—якнайкраще передають місію народного танцю в розумінні

Авраменка. Останній рік перебування на Галичині танцюрист присвятив Гуцульщині—тут він не лише давав концерти й закладав школи, а й сам багато вчився. Згодом у його ансамблі домінуватимуть костюми й танці Наддніпрянщини та Гуцульщини. А в липні 1924-го він організує великий фестиваль у кар-

патському селі Микуличин, де під гуцульський оркестр виступатимуть його учні та місцеві гуцули.

Три арешти польською владою змусять Василя Авраменка таємно покинути Галичину й перебраться до Чехословаччини, де з новою енергією, з самого початку доведеться розпочинати свою сценічну та педагогічну діяльність. А вже 28 листопада 1925 року, чекаючи в Німеччині на канадську візу, Авраменко дає свій останній європейський концерт. Хоча все подальше життя він проведе поза Україною, йому першому вдалося справу українського танцю поставити на самостійний освітній рівень, а сам танець вивести на велику сцену.

Діаспора в танці

«Батьком українського танцю» назвали Авраменка в діаспорі, адже, прибувши до Канади, він одразу розпочинає творити танцювальні гуртки й проводить численні концерти. Початком великого тріумфу стала Канадська національна виставка в Торонто. Тоді колектив Авраменка дав 12 восьмихвилинних виступів, за якими спостерігали 25 тисяч осіб. А в 1927 році відбулися чи не найскладніші його гастролі, коли танцювальна трупа впродовж 70 осінніх днів дала майже півсотні концертів у 45 місцевостях.

Уже в перші роки перебування великого маестро в Північній Америці він організував приблизно 120 концертів, а 12 найпопулярніших його танців до сьогодні є основою танцювального репертуару діаспори.

Підрахувати ж кількість створених у ті роки аматорських гуртків просто неможливо. Нестримний хореограф, не проживши в Канаді й трьох років, подався до США. У перший рік він одружується з 19-річною Павлиною Гарболінською. На той час у Нью-Йорку створює сім танцювальних шкіл. Загалом же дослідники налічать 71 гурток, заснований Авраменком та його учнями в США. Вершиною його сценічного успіху можна вважати концерт 1931 року в нью-йоркській Метро-політен-опері, участь у якому взяли понад 500 танцюристів та 100 хористів. Це було гідне відзначення 10-ліття з дня заснування першої школи в Каліші та 35-річчя маестро. Наступні спроби масштабних концертів—виступу Миській опері Чикаго в 1931-му та весняне турне з хором Олександра Кошиця 29 містами США

Маестро в дії. Авраменко-гуцул

примножили славу та успіх українського танцю й самого Авраменка, але з фінансового погляду стали згубними. Сила характеру Авраменка полягала в тому, що він не розчаровувався й за жодних обставин не припиняв своєї діяльності. Коли Велика депресія поставила під сумнів фінансовий успіх танцювальних концертів—маестро вирішує взятися за річ куди глобальнішу й цілковито нову для українців—кіномистецтво.

Кінорежисер

Ще в юнацькому віці Василеві Авраменку довелося побачити виставу «Наталка Полтавка». Це так приголомшило хлопця, що не тільки повернуло до української справи, а й породило мрію здійснити велику постановку цього твору. Авраменкові вдається неможливе—він збирає понад \$70 тис. для екранізації п'єси, й це в економічно найтяжчі для Америки роки. Лише в одному Вінніпезі за перших п'ять днів прем'єри фільм переглянуло близько 10 тис. людей. А в найкращому кінотеатрі Нью-Йорка «Рузвельт» «Наталку Полтавку», яка навіть не мала англійських титрів, показували впродовж трьох тижнів. Критика мала надзвичайно багато зауваг до стрічки Авраменка, для якого це був перший режисерський досвід. Митець зробив відповідні висновки й, пообіцявши виправитися, розпочав кампанію з підготовки нового фільму—«Запорожець за Дунаєм». Йому вдалося заангажувати відомого на той час кінорежисера—Едгара Ульмера. Пізніше останній з захопленням згадував: «Це було таке, що я не сподівався будь-коли пережити. Головні діячі українських клубів мусіли там бути при записуванні вокальних пісень; ми нічого не могли робити без публіки, адже вона вклала в цю справу гроші. Двісті спонсорів туди приїхали з усією компанією. Коли виконували музичний номер, ці люди впадали в екстаз. Мені треба було багато часу їх наново заспокоювати. Вони відчували, що коїться диво». Фільми Авраменка не залишилися непоміченими й за залізною завісою, відтак майже водночас із діаспорними з'являються й радянські версії «Наталки Полтавки» та «Запорожця за Дунаєм», їх режисером став Іван Кавалерідзе. Цікаво, що в Америці обидві кіноверсії класики української літератури сцени демонстрували паралельно. Після зйомок художніх стрічок Василь Авраменко звернув увагу на документалістику. Один із найвідоміших його фільмів—«Трагедія Карпато-України»—присвячений боротьбі за українську державність на Закарпатті в березні 1939 року.

Шлюб Авраменка відбувся у США.

«Спартанець» і дивак

У повоєнні роки Авраменко повернувся до сценічної танцювальної діяльності. Зокрема, в Канаді створив виставу «Слава Канаді», гастролі якої відбулися по всій країні. В цей самий час виходить друком другий наклад його книжки «Українські національні танки, музика, стрій», а серед діаспори набули популярності платівки з музикою до сценічних танців Авраменка.

На старість географія його подорожей лише розширилася й включила Південну Америку, Австралію, Європу та Ізраїль. Із не меншим ентузіазмом великому хореографу вдавалося проводити концерти й організовувати танцювальні гуртки. Поряд із тим він залишався вимогливим до себе аскетом, який, навіть маючи певні статки, давав перевагу спанню на долівці, вживав скромну їжу, був жорстким противником тютюну й алкоголю.

У пам'яті багатьох людей Василь Авраменко залишився диваком, котрий ходив у шароварах та свитці й, де б не жив, міг організувати українську справу. Його енергія була такою потужною, що навколо нього завжди утворювалося творче середовище. Коли в 1960-х роках він потрапив до Риму, то мало не зірвав навчальний процес у семінарії, адже семінаристи воліли пропускати навчання, але потрапити на заняття до хореографа. Коли під час II Ватиканського Собору він не мав офіційного запрошення, то до своїх шароварів та вишиванки вдягав циліндр, і ватиканська гвардія без жодних розмов і з респектом пропускала цього православного дивака на найбільший католицький форум сторіччя. А під час відвідин Канади, на кордоні, замість паспорта міг показати фото з прем'єр-міністром чи іншими впливовими урядовцями.

Василь Авраменко помер на 87-му році життя, 6 травня 1981-го. Його остання воля виповнилася через 12 років—коли відбулося перепоховання у рідне село Стеблів, що на Черкащині. Стан українського танцю «до Василя Авраменка» найкраще відображено словами Володимира Самійленка, які були на офіційній печатці підприємства Авраменка: «Діамант дорогий на дорозі лежав, був потоптаний весь, важким пилом припав. І ніхто не підняв діаманта того, йшло багато людей і цурались його...»

3 листів Авраменка до оператора кінорежисера Ярослава-Кулиничка

«Повідомляю, що доля мене кидає, як Марка по пеклу, їжджу по Америці, потім Канада, полечу до Австралії...» «Виїжджаю до В'єтнаму—покажу фільм воякам і приготую там трупу жовнірів...» «Я Іду до Голландії, щоб зробити фестиваль на честь 25-річного правління королеви. Ідея така: голландський хор співає українські пісні. Я навчу голландців папу наших танців...» «Я буду їхати на інтронізацію кардинала—Сліпого...»

Зі спогадів Едгара Ульмера, американського кінорежисера

«Для Авраменка ніщо не було неможливим...—Чоловік мав стільки ентузіазму. Я не міг йому відмовити... Він був іскрою для всього»

—Тиждень.ua